

CZAKÓ GÁBOR

Hatalom és uralom

*

Európában sokan és sokszor fölvetették a hatalom kérdését. A polgári, majd bolsevik és nemzetiszocialista forradalmak olyan mesterséges társadalmakat szültek, melyekben rendre félresiklott a beígért népszerűség. Diktátorok meg a nemzetközi nagytőke ragadták magához a gyepelt, miközben a nép mindenütt tömeggé/egyénekké bomlott; itt politikai-, ott fogyasztói hülyék csordájává.

A művészet legyen a koronatanánk.

Kafka műveiben a hatalom személytelen, megközelíthetetlen, sötét erő, amely antikrisztusi gonosszággal morzsolja föl az embert. Hasonló képet rajzolnak az abszurd szerzők. Dürenmatt Nagy Romulusa csirkéket tenyészt inkább, mintsem kormányozná Rómát a népvándorlás viharában. Teszi ezt ellenfele, a gót király is. Távol tartják magukat tulajdon hatamuktól? A mai filmekben és könyvekben démonok tombolnak. Örültek, sárkányok, ürlények és egyéb rémek, akiknek ellenfelei hozzájuk hasonló gyilkológépek, csak éppen rendezőileg jönnek vanak beállítva.

Úgy néz ki, hogy lassan minden hatalom elveszti jogszerűségét; még a tanítói és a szülői is.

Nagy Imre inkább a bitófát választotta, mintsem legitímálja Kádár bűnben fogant hatalmát.

*

Mi volna a hatalom? A szó gyöke a hat, aminek értelme: jut, képes. A régieknél valamit tenni, végrehajtani. A XV. századi Münchener Kódex szerint: „Ne eskedjél te földre, mert nem hatsz (non potes) egy fűrtöt fejjé tenned vagy feketéjé.” Nem hatsz: nem vagy képes arra, hogy megöszülj vagy visszabarnulj. Sajat testünk, öregedésünk, sorsunk fölött sincsen hatalmunk, hát a másik ember fölött? Kiterjeszhetem befolyásomat a másik emberre tudásommal, ravaszságommal, pénzzel, erőmmel, de van-e jogom hozzá? Hiszen ő is Isten képmása, közvetlenül tőle nyeri méltóságát! „Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok Krisztus Jézusban” – írta Pál apostol a Galatáknak (3,28.). Ezer évvel később Szent István *Intelmeiben* ezt tanította Imre fiának: „Tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban születik.” Ezt a mély gondolatot szűkítette kilencszáz év múlva politikává az *Emberi jogok egyetemes nyilatkozata*.

Ha így van már oly nagyon régen, akkor milyen alapon léteznek ősidők óta főnökök, királyok, törvények?

Meglehetünk-e utasítók nélkül? Az anarchisták ezt írogatják a házfalakra: „semmilyen hatalmat senkinek!” Ha ez megvalósulna, akkor ki kapcsolgatná a közlekedési lámpákat? Ki köszönné az anyjának? Úgy élnénk, mint az állatok? Vadabban! Az állatok ugyanis sehogy máshogy, csakis rendben élnek, nem úgy, ahogy kedvük szottyán.

Az ember a szingliség, az önzés, az anarchizmus propagandája ellenére társas lény, hiszen sem testi, sem lelki értelemben nem önálló, mint a giliszta, amely gatyánélkül bujkál a földben, és ha a vakond kettéharapja, mindkét végéből egész állat sarjad. Az együttműködés döntést és végrehajtást kíván. Minél nagyobb a feladat, annál tágasabb az együttműködés, annál nagyobb szükség van irányító emberekre és szabályokra. Ahogy nincs légüres tér, úgy hatalom nélküli sincsen.

„A hatalom értelme a nép, a nép fennmaradása, jóléte. A nép jóléte három elemből áll: az egészségből, beleértve a szaporodást, a bőségből, tehát a javakkal való lelki megelégedettségéből és az üdvösségből” – mondja Hamvas Béla. Az ő szemüvegén át érdemes megnézni a kortárs hatalmak működését. Mit tesznek vajon a nép jól-létéért, vagyis egészségéért, szaporodásáért, bőségéért, lelki megelégedettségéért, üdvösségéért?

Így juthatunk el oda, hogy fölismerhetjük, melyik hatalom jó, melyik nem? Jung *Álmok, emlékek, gondolatok* című könyvében írja, hogy „Érosz és hatalomvágy egyazon apának meghasonlott gyermekei.” Érosz minden vonzásnak, így a szerelemnek is istene. A megtört érosz, a csonka vonzalom nem szerelem, hanem birtoklási vágy, akár a zsarnok hatalma. Választópontjuk a szeretet. Folytassuk Junggal: „minden féltékenység magja a szeretet hiánya.” A féltékeny nem szereti párját, a zsarnok pedig a népét. Hatalomféltésből lövet közé lelkiismeret-furdalás nélkül.

Hamvas megkülönbözteti a hatalmat az uralomtól. Szerinte az uralom annyit tesz, mint „a törvény szerint élni; – nem a földi jog, hanem az isteni törvény szerint, tehát „uralkodni – áldozat, önmegtágadás, alázat.” A király a helyes élet mintáját adja az alattvalónak, a törvényt nem másokon, önmagán hajtja végre. A polgárok az ő viselkedését utánozzák, rajta keresztül az égiekét. A király „uralma nem cselekvő szellemi vezetés.” A törvény általa válik személyessé. A törvény lényege a szép, a jó, az igazság, a szeretet, tehát a nagy négyes, amiben mindenki hisz, és amire mindenki vágyakozik, ami egészséghez, megelégedéshez és üdvözhöz vezet.

Az őskori királyok, de még a középkoriak is, például a mi Mátyásunk, mind tartottak udvari bolondot. Azért, mert tudták, hogy hiába véli őket a nép félisteneknek, hiába

uralkodnak Isten kegyelméből, halandók és csalandók. Gyermekkoromban minden rendes falunak volt bolondja.

A bolond nem tréfamester, hanem tükör. Ám koronája arany helyett rongyból készül, jelezvén a földi hatalom minőségét, mulandóságát. A bolond – Isten követe a trónteremben – tréffája, bukfence, grimasza a királyt utánozza és figyelmezteti. Hamvasnál az Arlequin, a bolond „kívül áll a becsvágyon, a hatalmi örületen; félelmen; tudja, hogy a létezés logikája paradox; misztériuma megtanulhatatlan, csak az szerezheti meg, aki elég erős és bátor hozzá.” Aki – mint Szent Ferenc – meg meri fricskázni a nagyhatalmú bíborosokat is, mert letértek Isten útjáról. Hamvas szerint Európában nem élt ember, aki a félelemtől alaposabban megszabadult volna, mint ő. Verdi Rigolettója udvari bolond ugyan, de nem Arlequin. Gyáva udvaronc, tányérnyalója kicsapongó hercegének, és a sors őt sújtja le.

Véletlen-e, hogy a mai elnökök-vezérek nem tartanak bolondot?

*

Ennyit az uralomról, most nézzük a megtört Éroszt, a szeretet nélküli hatalmat. Ennek célja Hamvas szerint „a sokaság féken tartása erőszakkal, vagy ahogy éppen lehet” – figyelemre méltó, hogy Hamvas itt nem népről, magasrendű közösségről beszél, hanem sokaságról, összezúzott társadalomról. Mióta a valóság leváltása nagyüzemileg, a sajtó és a szórakoztatóipar által lehetséges, azóta a nép is leváltható: tömegre, sokaságra, egyénre. Az ilyen hatalom „merőben anyagi, önmagában sem értelme, sem igazsága nincs.” Pilátus követői évezredek óta legyintgetnek: Mi az igazság? A hatalomról azonban nem mondanak le. Pedig tudják, „Ha az uralom szelleme nem szentesíti, gonosz lesz.” Na és? Mi az, hogy gonosz? A mai értékmentes demokrácia ravaszul törölte az erkölcs szavait. Egy ember egy szavazat, és kész. Ha a bűnözők többségre jutnak, övük a kormányrúd. A „nép jóléte, egészsége, üdve”? Ezek „politikailag nem korrekt” fogalmak, másrészt a nép le van váltva. A sokaság azt hi-

szi jólétnek, egészségnek, üdvnek, amit bedumálnak neki. „Az uralom és a hatalom a történelmi közösségben egymást soha sem fedi.” Hamvasnál ellentétben – az előbbi idézetek tőle valók – úgy vélem, hogy a jezsuiták paraguayi indián köztársaságában vagy az ötvenhatos magyar modellben éppenséggel az uralom és hatalom egyesítésére törekedtek.

*

A bölcsek szerint a hatalom csak azt illeti, aki nem él vele. Jézus hatalmát visszavette, kiüresítette magát, hogy emberként élhessen. Hatalmát önjavára alig használta, csak az ügymenet meggyorsítására tett pici csodákat: (Mk 14,13 skk.) Elküldte két tanítványát „Menjetek a városba. Ott találkoztok egy vizeskorsót vivő emberrel. Menjetek utána, és ahova bemegy, ott mondjátok a házigazdának: a Mester kérdezteti: hol az a terem, ahol tanítványaimmal elfogyaszthatom a húsvéti vacsorát?” Küldhette volna a tanítványokat utasítás nélkül is, de minek bóklásszanak?

A kereszten vonaglott, s ellenségei gúnyolták: szállj le a keresztről, ha te vagy a Messiás. Az egyik megfeszített gonosztevő is káromolta: „A másik ellenben (...) rászólt: „Nem félsz az Istentől, hiszen te magad is ugyanazt a büntetést szenveded? Mi ugyan joggal szenvedjük tetteink méltó büntetését, de ez semmi rosszat sem tett.” Aztán hozzá fordult: „Jézus, emlékezzél meg rólam, amikor eljössz uralmaddal.” Jézus a gyalázkodóknak még csak nem is válaszolt. Hanem a jobb lator előtt megnyitotta az öröklétet – amire semmiféle király vagy elnök nem képes: „Bizony mondom neked: ma velem leszel a paradicsomban” (Luk 23,39–43). Tehát hatalmát egy olyan térben mutatta meg, amely nélküle elérhetetlen. De melyikünk nem vágyik oda?

*

Az uralom tehát kultúra, szellemi. Alázatos, és tapintatos, visszavonja magát, a népért van, a jólléért és az üdvért. A hatalom üres civilizáció, ma ott van, ahol az erő, a pénz, a mulandóság.

**Az ARTE Galéria
és Aukciós Irodában
(Bp., V.,
Ferenczy István u. 14.)
2008. szeptember 12-én
Dési Huber Istvánné
hagyatéka: műtárgyak,
iratok, papírrégiségek
kerülnek árverésre.
További információ:
Marsó Diana (20) 477-4228
vagy (1) 317-4423**

